

Satunnaisesta poliitikosta refleksiiviseksi toimijaksi

Poliittisen osallistumisen muutoksesta¹

TAPIO HÄYHTIÖ – JARMO RINNE

ABSTRACT
Occasional Politician
or Reflexive Agent –
on the Changes of
Political Participation

What is politics? The notion seems to be blurred in the whirlpool of transformations in societal conditions. Simply, there is a new orientation in politics; activity by the people instead of activity for the people. This *reflexive politics*, as that emerging phenomenon is called in this article, is challenging the older prevailing version of politics. We analyse how the political environment has fractured into diverse, complex and multi-spatial networks. Big politics breaks into pieces and becomes a kaleidoscope of small, more personal politics. We illustrate this ongoing turn effecting on citizenship, on forms of political activities as well as on the channels of political participation with the help of empirical cases. This is done both from the perspective of old institutional politics and from that of new citizen-oriented reflexive politics.

Johdanto

Politiikan ja poliittisen käsitteet ovat monitahoisia. Niiden avulla viitataan kokonaiseen joukkoon ilmiöitä ja asioita. Poliitiikan tutkimuksen perinteessä puhutaan laajasta ja suppeasta politiikan määrittelystä (Paloheimo & Wiberg 1997, 44). Suppean näkemyksen mukaan politiikkaa redusoituu instituutioihin ja rakenteisiin, joissa tehdään poliittisia päätöksiä ja poliittista yhteisöä koskevia ratkaisuja. Poliittikka voidaan kuitenkin määrittellä myös toisin. Laajaan politiikan käsitteeseen liittyvä olennainen aspekti on huomio, että politiikka voi olla myös liikettä ja toimintaa, jonka pyrkimyksenä on toteuttaa jonkin yhteiskunnallisen ryhmittymän tavoitteita ja päämääriä. Mikä tahansa toiminta ei tietenkään ole poliittista. Ollakseen poliittista, toiminnan on oltava päämäärähakuista ja reflektiivistä. Lisäksi poliittisen toiminnan kriteerinä on, että se on monenkeskistä (ks. esim. Jung XIV–XV,

1979). Sen pitää myös olla yhteiskunnallisesti vaikuttavaa ja sillä on oltava merkitystä ja vaikuttavuutta myös muille kuin toimijoille itselleen. Poliittinen toiminta on siten merkityksellistä vaikuttamista.

Poliitikasta vieraantumisen ja osallistumisen passivoitumisesta on jaksettu kantaa huolta monissa maissa, myös Suomessa. Tässä artikkelissa pyritään avaamaan optimistisempi näkökulma tähän apatia-keskusteluun. Nähdäksemme ratkaisuja ongelman voittamiseksi etsitään liian yksipuolisilla keinoilla ja liian kapealta sektorilta ottamatta huomioon poliittisen ja yhteiskunnallisten olojen muutoksista johtuvia vaikutuksia osallistumisen tapoihin ja keinovalikoimiin. Tällaisia muutoksia ovat mm. vapaa-ajan lisääntyminen, globalisaatio, koulutustason nousu, väestörakenteen muutos ja ennen kaikkea viestintä- ja informaatioteknologian huima kehittyminen. Jälkitekollisissa yhteiskunnissa kehityksen suunta osallistumisessa on kulkenut omaehtoisempaan ja kansalaisyhteiskuntaan suuntaan (Glasius & Kaldor & Anheier 2006, 19).

Poliittinen osallistuminen ja toiminta, samoin kuin näiden teemojen tutkimus, suuntautuvat ene-

¹ Kirjoittajat esittävät lämpimän kiitoksen Poliittikka-lehden anonymille arvioitsijalle arvokkaista ja hyödyllisistä korjausehdotuksista.

nevästi kansalaisten omiin yhteenliittymiin ja niiden toimintamuotoihin ja -keinoihin. Tämä viittaa postmodernissa politiikan teoriassa hellittyyn käsitykseen, että ihmiset pyrkivät toteuttamaan omia tärkeitä projektejaan ja samalla tavoittelevat autonomisuutta ja autenttisuutta oman elämänsä hallinnan suhteen (Heller & Feher 1989, Rinne 2004, 96). Oman elämän hallintaprojektien politisoiminen ja politisoituminen näkyy myös kansalaisuuden määrittelemisen tematiikassa. Nykyään aktiivit kansalaiset eivät tyydy hallintoalamaisen rooliin, vaan saattavat jopa pyrkiä diskursiiviseen kansalaisvaikuttamiseen (Salmikangas 2004, 61–62) ja näin tunkeutua puolueiden monopolisoimalle poliittisen toiminnan ja vaikuttamisen kentälle (Rättilä 2001, 197–198). *Satunnainen politikointi* eli määrääjoittaiset äänestämiset ei tyydytä vaikuttamisesta kiinnostunutta refleksiivistä kansalaista. Ajatus kansalaisten laajemmasta mukaan ottamisesta poliittiseen elämään on luikerrellut myös poliitikkojen tajuntaan. Julkisten hankkeiden, kuten EU:n *Sinun äänesi Euroopassa* (www-dokumentti), *Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma 2003–2007* (www-dokumentti) sekä paikallisella tasolla esim. Tampereen kaupungin *VALMA-valmistelufoorumi* (www-dokumentti), avulla pyritään lisäämään kansalaisten äänen kuulemista heitä itseään koskevilla päätöksissä, osallisuuden tunnetta ja yhteissuunnittelua.

Kansalaisten osallistumisessa ja osallistamisessa on erotettavissa kaksi toisilleen vastakkaista diskurssia, *hallinnollinen* ja *aktionistinen* diskurssi (ks. Häyhtiö & Rinne 2007a, 2007b). Ensiksi mainittu on julkisen vallan toimesta luotu osallistamiskanava, joka hyödyntää monissa tapauksissa nykyistä informaatioteknologiaa ja tietoverkkoja. Tavoitteena näissä hankkeissa on vahvistaa kansalaisten osallistumista ja näin uusintaa poliittisen yhteisön² identiteettiä (mt., Salmikangas 2004, 54) mahdollistamalla poliitikkojen ja kansalaisten *diskursiivinen dialogi*. Aktionistinen kansalaisuuskäsite puolestaan viittaa oma-aloitteisen ja kansalaislähtöisen mobilisoitumisen sekä osallistumisen, vaikuttamisen että toiminnan muotoihin. Tässä dis-

kurssissa vedotaan poliittisen toimintaympäristön fragmentoitumiseen kompleksiseksi multi-spatiaaliseksi verkostoksi (esim. Lappalainen 2005, 59), mikä aiheuttaa muutoksia poliittisessa toiminnassa. Kansalaiset itse tuovat esille poliittisen agendan asioita ja toimivat myös oma-aloitteisesti, osittain jopa poliittisen järjestelmän ulkopuolella ja joskus peräti sen kanssa kamppaillen. Lisäksi aktionistista toimintaa motivoi toisinaan halu kuulua jollakin erityisellä tavalla toimivaan ryhmään, jolloin merkittävä rooli motivaatiossa on osallistuvalla toiminnalla itsellään, ei pelkästään sen tuloksilla tai vaikuttavuudella (Rinne 2004, Rättilä 2004).

Tässä artikkelissa pureudutaan poliittisen osallistumis- ja toimintakulttuurin muutokseen, joka on johtanut uudenlaisen *refleksiivisen* politiikkakäsityksen ilmaantumiseen politiikan teorian käsittekartalle. Ymmärrämme refleksiivisyyden viittaavan sekä poliittisten epäkohtien ja asiakysymysten politisoitumiseen että niistä tehtävään poliittiseen arvioon, reflektioon, ja siitä seuraaviin toimenpiteisiin ja johtopäätöksiin. Refleksiivinen politiikka näin ymmärrettynä tarkoittaa intuitiivisesti ja vaitonomaaisesti esiin nousevia politiikan muotoja ja keinoja, jotka poliittisessa arviossa saavat jäsenyneemmän toiminnallisen ilmenemismuodon. Pyrimme tuomaan esille, millaista politiikan teorian itsereflektiota refleksiivinen politiikkakäsitys edellyttää. Lisäksi muutosta havainnollistaaksemme viittaamme niin institutionaalisen politiikan rakenteisiin kytkeytyviin kuin kansalaislähtöisen refleksiivisen politiikan aineistoihin. Esimerkkitapauksemme liittyvät tietokonevälitteisen viestintään. Taustalla on verkkoviestinnän vaikutusvallan kasvu, joka on mullistanut politiikan ilmiöitä ja erityisesti julkisuustiloja tavalla, joka politiikan tutkimuksenkin olisi syytä ottaa entistä vakavammin.

Poliittisen toiminnan ideaalityypit

Poliittista vaikuttamista on sellainen toiminta, jossa kansalainen osallistuu yhteisönsä toimintaan eli pyrkii vaikuttamaan yhteisön asioihin ja kehityslinjoihin. Amerikkalaisen politiikan tutkijan Harold Lasswellin sanoin politiikassa päätetään ”*Who gets what, when, and how*”. Vaikuttamista on monenlaista ja sitä voidaan harjoittaa monenlaisilla foorumeilla.

Perinteisesti poliittisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja osallistumisen tyyppiesimerkkinä pidetään äänestämistä vaaleissa. Suomalaisessa

² Poliittisen yhteisön käsitteellä viitataan tässä artikkelissa kaikenlaisiin poliittisiin yhteenliittymiin, joissa tehdään kansalaisia koskevia päätöksiä, sitoumuksia ja ratkaistaan toimintalinjoja. Käsitteen käyttöala on näin ollen laaja. (vrt. Kaldorin määritelmä yhteiskuntasopimuksesta 2006, 69–70.)

edustuksellisessa demokratiassa kansalaiset voivat äänestää mieleistään ehdokasta edustamaan puolestaan niin valtakunnalliseen (eduskunta), paikalliseen (kunnan- tai kaupunginvaltuusto) kuin ylikansalliseenkin (EU:n parlamentti) edustuselimeen.

Äänestysaktiivisuus vaaleissa on pitkään ollut laskusuuntainen ja tätä on pidetty osoituksena politiikasta vieraantumisesta tai peräti politiikanvastaisuutena. Huomio tulisi kuitenkin kiinnittää siihen, että poliittisten toiminnan keinot, tyylit ja motiivit muuttuvat yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Klaus von Beyme (1995) erottaa kolme erilaista sosiaalisen ajan periodia, joilla kullakin on omat erityiset piirteensä poliittisen osallistumisen ja toiminnan suhteen. Hän jakaa aikatyypit *esimoderniin*, *moderniin* ja *jälkimoderniin*³. Jaottelu on heuristinen, eikä sillä pyritä historiallisesti tarkkarajaiseen jaotteluun. Esimerkiksi suomalaisessa politiikassa von Beymen aikatyypit esiintyvät rinnakkain ja limittäin. Von Beymen luonnostelemaa jaottelua voi parhaiten mieltää weberiläisen ideaalityypin merkityksessä poliittisen toiminnan selitysmallina.

Esimodernin poliittisen toiminnan käynnistävänä voimana ovat objektiiviset, kärjistyneet sosiaaliset ristiriidat. Jakolinjat poliittisten toimijoiden kesken ovat selvät ja kilpailevien ryhmien tavoitteet eroavat päämäärien osalta selvästi. Toiminta on ideologisesti vahvasti väritynyttä ja usein karismaattisten johtajien inspiroimaa. Esimodernin poliittisen toiminnan tarkoituksena ei ole vain nostaa ristiriitoja esille, vaan ottaa haltuun poliittinen valta joukkoja mobilisoimalla. (von Beyme 1995, 122)

Modernin politiikka on suhteellisempaa. Myös sille on ominaista ristiriidat eri poliittisten toimijoiden kesken, mutta ne ovat lievempiä. Poliittiset rakenteet ovat vakiintuneet ja politiikka tasapainoilee ylhäältä johdetun ja alhaalta nousevan mobilisaation ristivedossa. Moderni poliittinen osallistuminen edellyttää kansalaisten joukkovoimaa taakseen saadakseen uskottavuutta vaateilleen. Vaihtoehtoisten näkemysten esiinmarssittaminen ei silti ole yksilöistä lähtevää, vaan poliittista visiointia harjoittavat erilaiset ryhmittyvät, jotka ovat kiinnittyneet poliittisiin rakenteisiin (von Beyme mt., 122; Heywood 2004, 127; Lundbom & Rinne

2003, 189). Periaatteessa modernin politiikan mallinnus muistuttaa *edustuksellisen demokratian ideaa*. Erilaisia poliittisia toimintalinjoja esittävät toimijat kilpailevat kansalaisten kannatuksesta pyrkessään poliittisen vallan kahvaan. Tämä pyrkimys edellyttää keskusjohtoista organisoitumista ja väen mobilisointia. Modernien poliittisten toimijoiden tavoite on saada oma osuutensa valtaresursseista ja pyrkiä vaikuttamaan politiikan asialistoille ja päätöksentekoon olemassa olevien kanavien ja instituutioiden välityksellä. Keskeinen kysymys kuitenkin on: *Miten paljon kansalaisten pitää osallistua ja millaista osallistumisen viime kädessä pitää olla?*

Von Beymen mukaan jälkimoderni poliittinen toiminta ei kumpua mistään yksittäisestä yhteiskunnallisesta epäkohdasta, vaan se on sporadista, omalakisista ja samalla kontingenttia; mikä tahansa aihe voi politisoitua (von Beyme 1995, 122, Lappalainen 2005, 64). Poliittisen toiminnan ja samalla osallistumisen motiivi nousee ihmisten huolestuneisuudesta ja halusta muuttaa asiain tilaa. Poliittisten ideologioiden inspiroimaa osallistumista ei juuri ole, vaan sen on korvannut asiakohtainen politikointi. Materiaaliset arvot eivät ole tavoitellun kärjessä, vaan tärkeämmäksi koetaan sellaiset tavoitteet tai arvot kuten ilmaisunvapaus ja elämänlaatu – toisin sanoen, oikeus päättää itse oman elämänsä suunnasta ja määritellä itselleen tärkeät asiat (von Beyme 1995, 122; Rinne 1999, 152–153).

Jälkimodernin poliittisen toiminnan tavoitteena on pyrkiä vaikuttamaan ihmisten asenteisiin sekä vahvistamaan ja politisoimaan tietynlaista elämisen ja olemisen tapaa. Konfliktien ja intressien yksilöityminen ei merkitse politiikkaan kyllästymistä, vaan vaikuttamista horisontaalisesti. Tällaisen aktiviteetin ja mobilisaation perimmäinen tavoite on subjektiivisen hyvinvoinnin parantaminen – itse määritellyn hyvän edistäminen ja elämän laadun parantaminen. Toisinaan vaikuttavuutta keskeisemmäksi nousee uusien ajatusten esiin nosto, arvojen tuominen julkisuuteen, innovatiivisten toimintamuotojen kehittäminen, sosiaalinen yhdessäolo ja keskustelut maailmankatsomuksista (Diani & Eyeran 1992, 7–8).

Vaaliosallistumisen kriisiytymisen syyt

Hyvin toimivassa poliittisessa järjestelmässä kansalaisille annetaan mahdollisuus osallistua ja hei-

³ Vastaavanlaisia luokitteluja demokratian eri tyypeistä, mutta selkeästi edustuksellisuutta painottaen on tehnyt mm. Bernard Manin (ks. 1997).

dän myös oletetaan osallistuvan yhteisöä koskevaan päätöksentekoon ja sen keskeisten arvojen määrittelyyn. Osallistuminen pyritään kanavoimaan järjestelmän rakenteisiin ja instituutioihin, jotta se olisi tehokasta. Tämä von Beymen mallintama modernin politiikan ideaali ansaitsee tulla tarkemmin pohdituksi, sillä sen avulla on mahdollista valaista käsillä olevan artikkelin argumentaatiota. Poliittikan tutkimuksessa on perinteisesti otettu annettuna tietyn tyyppinen poliittinen osallistuminen. Oikeaa osallistumista on olla mukana demokraattista järjestelmää tuottavissa rituaaleissa. Vaaliosallistumista pidetään kaikkein merkittävimpänä poliittisen osallistumisen muotona. Kansanvaltaisen hallintokoneiston valintaan osallistumista pidetään kansalaiskunnan mittarina. Demokratialla tai demokratia-käsitteen käyttämisellä legitimoidaan poliittinen hallinta (Held 1997, 78). Äänestämisen itsetarkoituksellisenä funktiona on selvittää ja selkeyttää hyväksyttävän ja oikeutetun hallinnan kriteerit. (Heywood 2004, 220.)

Liberaalisten demokraattisten järjestelmien valitseva muoto on edustuksellinen demokratia, jossa kansalaiset voivat antaa edustajilleen valtuutuksen hallita sekä harjoittaa julkista vallankäyttöä vaalikauden ajan. Edustuksellisen demokratian asetelma tiivistyy lähtökohdiltaan edustajien ja edustettavien väliseksi dilemmaksi: kansan valtaa käyttävät valitut edustajat, jotka edustavat suurempaa samalla tavalla ajattelevaa ihmisjoukkoa. Kansalliset parlamentit nähdään siten kansan peilikuvaksi eli kansankunnaksi pienoiskoossa. (Held 1997, 81, Heywood 2004, 225–227, 233). Kuitenkin tätä demokraattisen edustuksellisuuden ideaa voidaan kritiikoida monestakin näkökulmasta, joista tässä mainitaan vain kolme kärjekkäintä. Ensinnäkin voidaan kysyä, onko määrääkäsäinen satunnainen politikointi riittävää osallistumista, jotta poliittista järjestelmää voidaan pitää todella kansanvaltaisena. Useat minimidemokratian teoreetikot ovat puolustaneet satunnaisen politikoinnin riittävyttä poliittisen järjestelmän legitimaation takaajana (ks. tarkemmin Setälä 2003).

Monimutkaisten poliittisten päätösten tekeminen on minimiteoreetikkojen mukaan syytä jättää asiantuntevimmille tahoille, sillä liika osallistuminen luo turbulenssia ja rauhattomuutta ja estää vakaan ennustettavuuden yhteiskunnallisessa elämässä. Minimidemokratia ei kuitenkaan enää vastaa kansalaisten odotuksiin julkiseen päätöksentekoon osallistumisesta. Tämä on huomattu myös poliitti-

sen hallinnon puolella, jossa on kehitelty ja kehitellään monipuolisempia kanavia kansalaisten osallistamiseksi yhteisöjensä kehittämiseen (esim. Sinun äänesi Euroopassa -portaali [www-dokumentti], Vanhasen hallituksen kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma [www-dokumentti], VALMA-valmistelufoorumi [www-dokumentti]).

Toinen kriittinen huomio edustuksellisuudessa on, että ehdokkaat eivät todella muistuta äänestäjäkuntaansa, vaan ovat keskimäärin heitä paremmin koulutettuja, paremmin toimeentulevia ja pysyvämmässä työsuhteissa. Lisäksi nuorimmat ja vanhimmat ikäluokat sekä naiset ylipäätään ovat ehdokkaiden joukossa aliedustettuina. Ehdokasasetelussa näkyvä tendenssi voimistuu tarkasteltaessa valituksi tulleiden sosio-ekonomista asemaa sekä ikää. Edustajat eivät esimerkiksi kärsi laisinkaan henkilökohtaisesta työttömyydestä. (Tilastokeskus 2007 [www-dokumentti].) Edustajien kokemusmaailma poikkeaa varsin radikaalisti merkittävien, mutta aliedustettujen äänestäjäsegmenttien vastavasta. Miten edustavasta mielipiteen heijastumisesta tällaisessa tapauksessa oikeastaan voidaan puhua? Poliittisilla päätöksentekijöillä on päätäntävaltaa asioista, joiden ymmärtämiseen heidän kompetenssinsa ei riitä tai jotka ovat heille vieraita. Tällöin koko poliittisen koneiston uskottavuus horjuu ja kiinnostavuus osallistumiseen murenee. Vaarana on poliittisen järjestelmän fragmentoituminen ja politiikan siirtyminen rakenteista sosiaalisuuteen perustuvaksi toiminnaksi (Lappalainen 2000, 256). Mikäli todella halutaan edustajien olevan poliittinen yhteisö pienoiskoossa, ainoa luotettava tapa saavuttaa tämä tavoite olisi satunnaisesti arpoa edustajat.

Kolmas kritiikki kohdistuu edustajan mahdollisuuksiin ajaa äänestäjiensä asioita luottamustoimessaan. Esimerkiksi Suomessa äänestäjän kuluttajansuojan kannalta on huolestuttavaa, että yksittäinen edustaja kampanjoijollakin vaaliteemoilla, joiden avulla hän pyrkii erottautumaan kilpailijoistaan ja soitteluun vaalikansan sielun herkkiä kieliä. Vaalijärjestelmästä johtuen ehdokkaan saamat äänät menevät viime kädessä puolueen hyväksi, eikä yksittäinen edustaja juurikaan voi vaikuttaa puolueensa politiikkaohjelmien linjauksiin tai kannanottoihin. Lisäksi ehdokkaalle annettu ääni saattaa avittaa sellaista ehdokasta, jota äänestäjä ei missään tapauksessa olisi halunnut tukea.

Perinteisen instituutiokeskeisen poliittisen osallistumisen ja toiminnan kriisiytyminen johtuvat

pääasiallisesti kahdesta seikasta. Ensimmäinen syy on arvojen hiljainen vallankumous, jota erityisesti Ronald Inglehart on vuosikymmenten ajan seurannut. Inglehartin mukaan (1997, 35, 43) jälkimodernissa yhteiskunnissa on siirrytty materiaalisista arvoista jälkimateriaalisiin – ihmiset haluavat itselleen enemmän aikaa yksityisiin tärkeisiin elämänprojekteihinsa. Toinen syy institutionaalisen politiikan kriisiin on sen luonteessa. Etabloitunut politiikka kykenee huonosti, jos ollenkaan, reagoimaan yksittäisiin kansalaisia huolettaviin epäkohtiin. Lisäksi perinteinen poliittinen vaikuttaminen on hidasta, inkrementaalista ja kompromissihakuista. Poliittisen järjestelmän tehtävänä on kantaa huolta kokonaisuuden hallinnasta, ei kaleidoskooppimaisesta kansalaisten aloitteiden ajamisesta.

Manageriaalinen instrumentalismi politiikan ongelmana

Poliittisen järjestelmän oleelliset vaikuttamisen kanavat ovat erilaiset organisaatiot ja järjestöt, joiden välittämää osallistuminen ja vaikuttaminen ovat. Institutionaaliset ryhmittymät – puolueet, painostusryhmät, etujärjestöt – yrittävät koota, esittää ja myös generoida kannattajakuntansa toiveita (Heywood 2004, 233). Ne ovat poliittisen toiminnan ja osallistumisen paikkoja sekä mobilisaation lähteitä. Edustuksellisessa demokratiassa kilpaillaan kannattajien suosiosta ja tavoitellaan poliittista valtaa jäsenkunnan etujen ajamiseen. Poliittista valtaa ei sinällään arvosteta sen itsensä vuoksi, vaan siksi että sen avulla voidaan instrumentaalisesti toteuttaa tärkeiksi koettuja tavoitteita, vaikuttaa politiikan agendan muodostumiseen ja päästä osallistumaan päätöksentekoon (Palonen 2003). Instrumentaalisuuden vuoksi politiikan arvo riippuu viime kädessä sen tuotoksista ja siitä, miten hyvin ne ovat mitattavissa ja omaksuttavissa. Poliittikkaa voi näin ollen kuvata kustannustehokkaana ja parhaat käytännöt omaksuvana *manageriaalisen* hallintana (Kantola 2002, 295).

Tehokas poliittinen järjestelmä toimii sektorialisesti siten, että yhteiskunnan eri osa-alueista huolehtii siihen erikoistunut luottamushenkilöstö asiantuntevine virkamieskuntineen. Äänestäjät ovat satunnaisia poliitikkoja, joiden osallistumisen kuningashetket ovat äänestyspäivänä ja vaalikampanjoiden aikana. Vaaleissa äänestäjät käyttävät poliittista valtaosuuttaan. Puolueet muodostavat silti poliittisen eliitin – tai ainakin potentiaalisen

eliitin, mikä tarkoittaa puolueen asettaman kandidaatin mahdollisuutta tulla valituksi – käytännössä monopolisoimalla ehdokasasettelun. Pidettäessä kiinni uskuksesta, että puolueet todellakin edustavat yhteiskunnan erilaisia ryhmiä suhteessa niiden kokoon, on helppo legitimoida puolue-edustus poliittisen vallankäytön perusteeksi ja hyväksyä hallinnon *auktorisointi arvojen allokoiaksi*.

Rakenteisiin ja instituutioihin kytkeytyvän politiikan etuna on yhteiskunnallisen kehittymisen turvaaminen ja yhteiskuntapoliittinen ohjailu laeilla ja muilla poliittisilla päätöksillä (Heywood 2004, 65). Institutionaalinen politiikka on intressimotivoitunutta ja luonteeltaan teleologista, jolloin ensiarvoisen tärkeää olisi eri ryhmittymien tarpeiden huomioiminen ja reagoiminen noudattaen julkikirjoittamatonta, mutta silti vaikuttavaa, edustuksellisen poliittisen järjestelmän sisäistä logiikkaa. Poliittinen osallistuminen ja toiminta ovat tiukasti puolueiden kontrollissa samoin kuin järjestelmän tuotokset, vaikutukset sekä niiden allokointi ja distributio (esim. Paloheimo & Wiberg 1996, 131–132). Poliittikan suunnan ohjaus on järjestelmän portinvartijoiden käsissä, joiden kautta kansalaisten palaute kulkee poliittisen koneen syövereihin. Portinvartijoilla on politiikan asialistan muotoutumisessa keskeinen rooli. Ne päättävät, mitkä asiat kulloinkin ovat *riittävän* merkittäviä ollakseen julkisia poliittista ohjausta ja päättämistä vaativia asioita (mt. 132–133, vrt. Rinne 2004, 94–95).

Verrattuna jälkimoderniin perinteiset poliittiset toimintakeinojen ja -kanavien repertuaarit tuntuvat tylsiltä ja saattavat osaltaan edistää puoluepolitiikasta vieraantumista. Silti pitää huomioida, että valtaosa yhteiskunnallisesti merkittävistä päätöksistä tehdään edustuksellisissa rakenteissa. Pyrkimys tämän asiantilan säilyttämiseen on luettavissa myös Vanhasen hallituksen *kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman* (2003–2007) julkaisujen riveiltä ja rivien väleistä. Ohjelma pyrkii hyödyntämään *New Public Management* -näkemysten mukaista ajatusta julkisjohtamisessa. Kansalaisia pidetään subjekteina tarjoamalla heille mahdollisuutta tuoda julki tietojaan ja käsityksiään poliittisen hallinnan suunnasta. (Salmikangas 2004, 62.) Osallisuutta tosin rajoittaa se, että poliittisen asialistan monopoli pysyy institutionaalisten toimijoiden hallussa. Tavoiteltu dialogi muuttuu ylhäältä alas suuntautuvaksi monologiksi (Glasius & Kaldor & Anheier 2006, 24), joka takaa ennustettavuuden poliittisen

järjestelmän ja yhteiskunnan tulevaisuuden kehittämisessä. Kansalaisvaikuttamisen politiikka-ohjelmassa osallistumista kannustetaan oikeaan eli *vaaliosallistumisen* suuntaan, mikä tietenkin on etabloituneille poliittisille toimijoille edullista. Poliittinen osallistuminen tosin on tuomittu jäämään konventionaaliseksi, konservatiiviseksi ja konsensushakuiseksi.

Voidaankin kysyä, ovatko poliittiset puolueet enää parhaita tahoja kansalaisten mielipiteen välittämässä muuttuneessa maailmassa ja heijastuvatko kaikki merkittävät yhteiskunnalliset kannat todella poliittiseen päätöksentekoon niiden kautta. Kysymys on aiheellinen, mikäli vakavasti kannetaan huolta poliittisen osallistumisen, mobilisaation ja toiminnan aktiivisuudesta. Edellä on todettu puolueista asetettujen ehdokkaiden ja valituksi tulneiden edustajien tulevan eri maailmasta kuin vaalikansan. Ideaalityyppiseen keskivertoäänestäjään vedotakseen puolueen vaalistrategit muokkaavat vaalien agendan maltilliseksi ja konservatiiviseksi varoen ärsyttämästä myyttistä *Matti Meikäläistä* ja *Tuija Tavallista*. Lisäksi puolueissa varaudutaan vaalien jälkeiseen aikaan ja esiinnyttään vaalikampanjoissa konsensushakuisesti. Tästä syystä ei olekaan kummallista, että uusien ja aitojen poliittisten teemojen esiintuomisessa ovat viime aikoina kunnostautuneet nimenomaan jälkimodernit uudet poliittiset liikkeet ja verkostot (ks. Heller & Fehér 1988, 5) tai yksittäiset kansalaiset, jotka internetiä hyödyntäen politisoivat jonkin asian ja tuovat sen julkiseen keskusteluun (Lappalainen 2005, 9, Häyhtiö 2004).

Eraanlaisena antiteesinä *subjektiivisuuden* politiikalle puolueet pyrkivät korostetun objektiivisuuden politiikkaan olemalla pragmaattisia ja hakemalla kustannustehokkuutta poliittisen järjestelmän hallinnointiin. Tällaisen insinööröinnin hintana tosin on poliittisesti inspiroituneen, ideologispohjaisen debatin ja vaihtoehtoisten politiikkavisioiden vesittyminen. Nykypolueiden toimia tarkastellessa on vaikea uskoa, että vielä muutama vuosikymmen sitten puolueet nähtiin jopa haitallisina yhteiskunnan koheesiolle ja yhtenäisyydelle.⁴ Tällöin poliittisten mielipiteiden kirjon pelättiin repivän juopia eri yhteiskuntaryhmittymien välille ja

aiheuttavan hajaannusta, ja puoluelaitosta pidettiin yhteiskunnallisten konfliktien aiheuttajana ja ylläpitäjänä. Visiottoman ja arvottoman politiikka-toiminnan ohjenuorana näyttäisi poliittisen kiihkoilun ja rabulismin asemesta nykyään olevan manageriaalinen hallinnointi kokonaisuuden maltilliseksi kehittämiseksi (Häyhtiö & Rinne 2007b, ks. Kantola 2002).

Refleksiivisten toimijoiden omaehtoinen politiikka

Perinteisen politiikan prosessien hitaus sopii huonosti nykyihmisen vauhdikkaaseen elämänrytmiin. Tälle ajalle kuvaavasti poliittiselle toiminta-areenalle on astunut kirjava joukko erilaisia toimijoita monenkirjavine tavoitteineen. Modernin eli instituutiokeskeisen politiikan teho perustui sen kyvyllä mobilisoida tukijoukkoja ajetun politiikkaohjelman taakse. Myös yhteiskunnallisella luokka-asmalla on ollut suuri merkitys politiikkaan kiinnittymisessä. Jälkimodernin aikana luokka-asemien paino sen sijaan vähenee ja vaikeammin ennustettavien tekijöiden merkitys kasvaa. Poliitiikan kiinnittymisen vaihtuvat syyt muuttavat myös poliittista toimintaa protesti- ja performanssiluonteisemmaksi (Siisiäinen 2003, 55–56). Kollektiivisen poliittisen toiminnan rinnalle ovat astumassa jälkimodernin glorifioimat subjektiiviset arvovalinnat, uusien elämäntapojen ja -tuylien esiinmarssi, yksilöllisten ratkaisujen korostaminen sekä asioiden tekeminen lähipiirissä ja oma-aloitteisesti.

Perinteisestä näkökulmasta tällainen asiakohtainen politiikka koetaankin helposti sporadiseksi, purkauksenomaiseksi ja jopa irrationaaliseksi (Häyhtiö & Rinne 2007b, Häyhtiö 2004). Subjektiivisesti koettuihin vääryyksiin ja polttaviin epäkohtiin puuttuva poliittinen liikehdintä on usein yhdistetty yhden asian liikkeisiin. Tällaiset liikkeet syntyvät ajassa ja kukoistavat jonkin tietyn toiminnallisen periodin, eikä niillä ole yleispoliittisia tavoitteita tai vakiintunutta toimijarakennetta (Byrne 1997, 10). Asiakohtaisessa politiikassa paikallisen ja ajallisen toiminnan merkitys korostuu, samoin katalyyttinä usein on tunne kuulumisesta johonkin joukkoon. Refleksiivisen ja tilannekohtaisen toiminnan seurauksena motivoiva arvopohja poikkeaa perinteisen politiikan vastaavasta. Poliittisten kiistojen kontingentti esiinnousu johtaa tilanteeseen, jossa toimijoita mobilisoivat *totuudet* ja *arvot* ovat tilannekohtaisia, subjektiivisia ja ympäristönsä

⁴ Itse puolue-termi viittaa useassa kielessä yhteiskunnan fraktioon ja puolen ottamiseen jonkin asian kannattamiseksi tai vastustamiseksi yhtenäisen kokonaisuuden kustannuksella (Apter 1963, 327).

sidottuja. (Lundbom & Rinne 2003, 186, vrt. Pulkkinen 1996, 45).

Yleispätevien ideologioiden ja arvojen korvautuessa kontekstisidonnaisella asiakohtaisella politiikoinnilla poliittinen toiminta kieltää universaalien politiikkakäsityksen kuin myös universaalien poliittisuuden, mutta paradoksaalista kyllä, tilanteiden ja kontekstien ainutkertaisuus mahdollistaa minkä tahansa ilmiön politisoitumisen (esimerkiksi kevään 2006 Lordi-kohu, tästä ks. tarkemmin Häyhtiö & Rinne 2007c). Refleksiivisen politiikan näkökulma laajentaa politiikka-käsitettä koskemaan omaehtoisia, yksilöllisiä ja subjektiivisia valintoja, jotka ovat vaikuttaneet uudenlaisten poliittisen sitoutumisen ja vaikuttamisen tapojen esille nousemiseen. Refleksiivinen politiikka tarkoittaa 1980-luvulta lähtien ilmaantunutta kansalaisten identifiointumista poliittisiin vaihtoehtoihin, joita ei ole sovitettavissa *vanhan politiikan* eli puoluepolitiikan agendalle. Yksilöllistyyvä politiikka ei perustu perinteisiin luokka- ja ryhmäjäsennyksiin ja ideologisiin kamppailuihin, vaan subjektiivisesti koettuihin arkitodellisuuden ongelmiin (Paakkunainen & Hoikkala 2007, 140; 144, Peltola 2007, 85–86, Dahlgren 2005, 154, Micheletti 2003, 4–5, Hellsten & Martikainen 2001, 57–63, Beck 1995, 38–40.) Tämä tendenssi näkyy poliittisessa toiminnassa. Keinovalikoimat selittyvät pitkälti halutuilla päämäärillä. Politisoidut tilanteet nousevat esiin satunnaisesti ja niissä luodaan omasta kokemusperspektiivistä käsin odotuksia tulevaisuuden horisontteihin. (Häyhtiö & Rinne 2007b, Rinne 1999, 151.)

Refleksiivisen politiikan toiminnan muodoille on ominaista niiden järjestäytymättömyys ja mobilisoituminen verkostomaisena liikehdintänä, joka hyödyntää julkisuutta joko sitä itse tuottaen tai antaen aihetta uutisointiin. Toiminnallinen sosiaalinen verkosto kukoistaa lyhyen ja intensiivisen jakson hyödyntäen saamaansa julkisuutta provokatiivisesti luoden uusia konfliktiasetelmia, jotka hetkellisesti vahvistavat kuvaa vaikuttavasta toimijasta. Kuitenkin monet asiakohtaiset ja yksilölähtöiset poliittiset interventiot eroavat sekä perinteisistä että myös ns. uusista yhteiskunnallisista liikkeistä paitsi toimintaohjelmansa suppeuden, niin myös ajallisen keston suhteen (vrt. della Porta 2005, 199–201, vrt. della Porta 2000, 241, ks. myös Crossley 2002, 4). Yhteistä uusille yhteiskunnallisille liikkeille ja verkostomaiselle liikehdinnälle on niiden post-ideologinen luonne sekä julkisuuden

merkitys poliittisen toiminnan ja mobilisaation resurssina ja käyttövoimana. Kannattajien kerääminen perustuu niissä kykyyn läpäistä median kentät ja tarjota ihmisille samastumiskohde, tai ainakin riittävän houkutteleva aihe, jonka ympärillä parveilla. Toiminta on usein sattumanvaraista spontaania protestointia, joka taktisesti perustuu asiakoh-taisiin vastakulttuurisiin interventioihin (della Porta 2000, 242). Lisäksi organisoitumisen resurssina ovat enenevästi uuden viestintäteknologian mahdollistamat tavat. Viestintäteknologia vaikuttaa myös liikkeiden ja verkostojen itseymmärrykseen ja kollektiivisten identiteettien tuottamiseen ja uusintamiseen. Monet ryhmät viittaavat itseensä verkkoliikkeinä. (Majava 2006, 80, della Porta & Mosca 2005, 168–169, 186.)

Omaehtoisen poliittisen toiminnan lisääntymisen ja vahvistumisen on tutkimusten valossa kasvava trendi (Häyhtiö & Rinne 2007a, Paakkunainen & Hoikkala 2007, della Porta & Mosca 2005). Osallistuminen järjestöjen toimintaan, poliittinen kuluttaminen ja muut *refleksiivisesti* esiin nousevat politiikan keinot kasvattavat suosiotaan erityisesti nuorison keskuudessa. Samoin on laita tietokonevälitteisen viestintäteknologian poliittisessa käytössä (Peltola 2007, 85). Aktiivinen kansalaisuus toteutuu siten kansalaisyhteiskunnassa, joka joissakin yhteyksissä määrittyykin juuri eräänlaisena vastavoimana keskusjohtoiselle valtiolle vapaan ja omalähtöisen toiminnan paikkana, (Pulkkinen 1996, 19).

Kansalaisyhteiskunnan merkitys poliittiselle kansalaisuudelle korostuu, jos sen ajatellaan myös heijastavan yhteiskunnan erilaisuusrakennetta systeemi- ja yksilötasolla (Saukkonen 2005). Näin nähtynä kansalaisyhteiskunta edustaa aitoa moninaisuutta suhteessa poliittiseen järjestelmään, Se luo kanavan ja samalla mekanismin kansallisen koheesion ja integraatioon vahvistamiseksi, koska se mahdollistaa erilaisille yhteiskunnallisille ryhmittymille joukkovoiman käytön poliittiseen järjestelmään vaikuttamiseksi (Siisiäinen 2004, 115–116).

Inglehartin painottama arvojen hiljainen vallankumous on kuitenkin muuttamassa valtion ja kansalaisyhteiskunnan keskinäistä asetelmaa ja suhdetta. Kehittyneissä yhteiskunnissa privatisoitumisen ja individualisoinnin trendit nakertavat tehokkaasti kansalaisjärjestöjen poliittisen vaikuttamisen potentiaalia. Nykytendenssi on yhteisöpaikoinen suuntaus kohti yksityistä elämänsfääriä, ja

tämä näkyy myös kansalaisjärjestöjen muuttuvassa luonteessa, sillä ne ovat muuttumassa jäsenistönsä elämänprojektien näköisiksi harraste- ja yhdessä-olokerhoiksi (Siisiäinen 2004, 113). Omalähtöinen poliittinen toiminta leimataan helposti puuhaste- luksi vakavan vaikuttamisen asemesta.

Kansalaisia aktivoimassa: herääminen osallistamaan

Suhtautuminen politiikan tarjoamiin mahdollisuuksiin on tutkimusten mukaan muuttumassa kyynisemmäksi kansalaisten, erityisesti nuorten, keskuudessa. Tämä trendi näkyy myös Suomessa. Yhä useammat ovat sitä mieltä, että poliitikot ovat kiinnostuneita vain ihmisten äänistä mielipiteiden kuulemisen asemesta. Samoin usko politiikan positiivisiin vaikutuksiin omaan elämään, kuten myös usko oman vaikuttamisen mahdollisuuksiin on las- kusuunnassa. Kansalaisten hämmennystä ja epätie- toisuutta omasta asemastaan kuvastaa se, että val- taosa silti ilmoittaa olevansa joko täysin tai joko- seenkin samaa mieltä siitä, että äänestämällä voi vaikuttaa asioihin. (Paakkunainen & Myllyniemi 2007, 17–18.)

Kansalaisten kokemaan huoleen on herätty myös politiikan instituutioissa ja perinteinen osallistu- miskulttuuri on läpikäymässä muutosvaihetta. Jul- kisesti tämä pyrkimys esitetään huolena kansalaisten vaaliosallistumisen passiivisuudesta ja vieraan- tumisesta politiikasta. Lääkkeeksi osallistumis- apatiaan on kehitelty keinoja vetää kansalaisia poliitti- seen päätöksentekoon vaalikausienkin aikana lisää- mällä dialogia päättäjien ja kansalaisten välillä. (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kansa- laisten suoran osallistumisen kehittymisestä 2002 [www-dokumentti]). Teoreettista tukea julkisen vallan hankkeille ammennetaan akateemisissa pii- reissä laajaa suosioita saaneista demokratiateoriois- ta, joissa poliittisen järjestelmän uskottavuutta ja legitimitettä pyritään vahvistamaan lisäämällä kansalaisten mahdollisuuksia osallistua poliittiseen elämään. Erityisesti deliberatiivinen demokratia- teoria, jonka mukaan hallinnan legitimitettä voi- mistetaan lisäämällä läpinäkyvyyttä päätöksenteon valmistelussa, vaikuttaisi innoittaneen poliittisia päättäjiä. Kyseisen ajattelutavan mukaan päätök- senteon valmisteluun tulisi myös olla pääsy niillä kansalaisilla, joiden elämään tehtävät päätökset vaikuttavat. Tässä deliberatiivinen demokratia ero- aa joistakin muista demokratiakäsitteistä, joiden

mukaan poliittisen yhteisön maantieteelliset rajat määrittävät inklusiivisuutta eli oikeutta poliittiseen osallistumiseen. ((Herne & Setälä 2005, 177–179.)

Aivan puhdasoppisia deliberatiivisten ajatusten inspiroimat osallistamiskoikeudet eivät kuitenkaan ole. Deliberaatioon nimittäin kuuluu myös vaatimus avoimesta julkisesta keskustelusta, jossa pe- rustelluin argumentti voittaa (mt. 177–178, Froom- kin 2004, 15–16). Tällainen keskustelu muistuttaa Habermasin tunnetuksi tekemää ideaalia puheti- lannetta (Habermas 1981) ja se liittyy myös hänen myöhempään diskurssietikkaansa (Habermas 1990). Ongelmalliseksi habermasilaisen käsitteis- tön soveltamisen demokraattisissa osallistamisko- keiluissa tekee kuitenkin se, ettei sitä ole sinällään kehitetty demokraattista keskustelua ja osallistu- mista ajatellen; sen tavoitteena ei ole keskustelun volyymin lisäys, vaan ennen kaikkea yhteisym- märryksen löytäminen parhaasta argumentista. Vii- me kädessä habermasilainen diskurssietikka voi- mistaakin refleksiivistä poliittista toimijaa poliitti- sen järjestelmän legitimitettiin vahventamisen ase- masta, sillä se tarjoaa yksittäiselle kansalaiselle perustellun pohjan lisätä *itse-hallintoaan* (self- governance) ja toteuttaa omaa perusteltua elämän- poliittista projektiaan (Häyhtiö & Rinne 2007b, Froomkin 2004, 16).

Kansalaisosallistumisessa juuri keskustelun sis-ällön ja aiheiden rajoittaminen syövät hankkeiden uskottavuutta. Käytännöllisistä syistä kansalaisten ja hallinnon vuoropuhelun huolellinen rajaaminen on järkevää, sillä moniäänisestä ja tempoilevasta kakofoniasta on mahdoton löytää perusteltuja kan- nanottoja päätöksenteon tueksi (Dahlgren 2005, 151). Lisäksi Yhdysvalloissa tehdyissä empiirisissä selvityksissä on todettu kansalaisten vierastavan ja vetäytyvän liian pluralistisista ja hajanaisista kes- kusteluista sekä välttävän osallistumista kärjekkäi- siin debatteihin. Tämän selitetään johtuvan sillä, että osallistujat kokevat tietävänsä liian vähän kiis- tellystä asiasta, pyrkivän hakeutuvan keskusteluyh- teyteen samanhenkisten kanssa sekä vierastavan ajatusta enemmistön esittämää kantaa vastaan (Witschge 2004, 119).

Osallistamishankkeiden puheenvuorojen haja- naisuus ja epäsuhtaisuus sekä sisällöllisesti että argumentatiivisesti johtavat tilanteeseen, jossa käytävää keskustelu mielletään merkityksettömäk- si taustakohinaksi. Eräänlaisena piiloagendana osallistavissa hallintokokeiluissa on pyrkimys suit- sia ennakoimatonta refleksiivistä politikointia, jota

aito deliberaatio vahvistaa. Deliberaatioon nimitäin kuuluu kunnioitava suhtautuminen erimielisyyteen ja keskustelussa esiin nousseisiin perusteluihin eräisiin mielipiteisiin (Witschge 2004, 110). Asiat, joita esimerkiksi internetin vuorovaikutteisiin keskustelufoorumeihin tuodaan, ovat järjestään ylhäältä määrättyjä. Kansalaisten omia aloitteita ei foorumeilla ole, ainakaan julkisessa kaikille avoimessa keskustelussa, mikä sopii edustuksellisen järjestelmän intresseihin. Agendan määrittelevät luottamusmiehet ja/tai virkamiehet, eivät kansalaisryhmät. Tämä periaate sopii huonosti, jos ollenkaan, deliberatiiviseen ajatteluun, jonka mukaan kansalaisilla tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa poliittisen agendan muotoutumiseen (Herne & Setälä 2005, 176–177). Kansalaiskeskusteluja käydään aiheista, jotka ovat leimallisen tarkoituksenmukaisia (sekä tavallisesti harmittomia ja merkitykseltään vähäisiä). Keskusteluagendan määrittelevät luottamushenkilöt ja viranhaltijat siten, että aiheet ovat edustuksellisen järjestelmän intresseihin sopivia ja sovitettavissa. Valitut keskustelunaiheet ovatkin luonteeltaan ja merkitykseltään politiikan asialistan kevyemmästä päästä. (Häyhtiö & Rinne 2007a, Albrecht 2006, Blaug 2002; Rättilä 2004.)

Pyrkimyksenä ja visiona kansalaisten kuuleminen on kannatettavaa ja tervetullutta vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi. Kuitenkaan kansalaiset eivät ole tuntuneet ottaneen tarjottua kanavaa vaikuttamisen välineekseen. Poliittisen hallinnon tarjoamat keskustelupalstat eivät ole täyttyneet debaatoivista aktiivikansalaisista, vaan ainoastaan kourallinen innokkaita on kirjoittanut näkemyksensä julki. Sama tendenssi näkyy niin valtakunnan tasolla otakantaa.fi-portaalin keskustelijamäärissä kuin paikallisen hallinnon masinoimilla osallistumisfoorumeilla (ks. esim. *Lapset ja nuoret keskustelun ytimessä* 14.02–2.3.2007 [www-dokumentti] ja *Tampereen kaupungin keskustelupalsta* [www-dokumentti]). Keskustelijamäärien vähäisyys interaktiivisilla alustoilla lienee yksi seuraus aiemmin mainitusta uskosta omiin vähäisiin kykyihin vaikuttaa asioihin. Toisaalta se vahvistaa myös kansalaisten käsitystä siitä, että heidän mielipiteitään ei edustuksellisessa järjestelmässä oteta vakavasti. Poliittisten luottamushenkilöiden ja virkamiesten ei tarvitse huomioida tai edes reagoida keskustelupalstoilla esitettyihin mielipiteisiin, aloitteisiin tai muutosvaatimuksiin (Häyhtiö & Rinne 2007a ja b). Seurauksena on myös kansalaisten kyynistyvä

käsitys osallistamishankkeiden tehosta ja vaikutuksesta, ja niiden vähätteleminen viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden taholta (Leino 2006, Niemenmaa 2005, Häikiö 2005).

Osallistumisen klassikkoteorian (Arnstein 1974) mukaan ihmiset motivoituvat osallistumaan, jos he kokevat todella voivansa vaikuttaa. Tunne poliittisesta voimaantumisen (empower) johtaa siten vahvaan osallistumiseen julkiseen elämään ja poliittisen yhteisön asioihin. Käytännössä tämä tarkoittaisi kansalaisten ja poliittisten päättäjien yhteistyötä sekä kansalaismielipiteen näkymistä päätöksenteossa. Käytännössä osallistaminen luovii vastatuuleen, sillä se edellyttää poliittisen keskustelun sallimista, eli perustelevaa dialogia symbolisesta hegemoniasta ja oikeudesta määrittää, mikä on hyvä/oikein ja mikä on paha/väärin. Joissakin vuorovaikutteisissa verkkofoorumeissa keskustelu ”elää omaa elämäänsä” ja muistuttaa normaalia poliittista debattia sillä tavoin, että se muuttuu helposti käsittelemään jotakin muuta kuin ennalta annettua keskustelunaihetta tai poliittista toimeenpano-ohjelmaa. Tämän lisäksi refleksiiviset kansalaiset voivat pyrkiä muotoilemaan keskusteluagendaa uudelleen omilla vaihtoehdoilla ohjelmanavauksillaan välittämättä keskustelun moderaattoreiden aloitteista ja ohjauksesta (ks. Häyhtiö 2004). Päättäjiltä ja virkamiehiltä vaaditaan kovaa henkistä kanttia asettua puolustamaan, perustelevaan ja mahdollisesti pyörtämään kulloinkin käsillä olevan asian valmistelua, eikä tähän useinkaan ole valmiutta. Esimerkiksi Vammalan kaupunginhallitus sulki toukokuussa 2005 kaupungin ylläpitämän keskustelupalstan poliittisen kansalaiskeskustelun käydessä ”turhan” kiivaaksi. (Ks. tarkemmin Satakunnan Kansa 2.6.2005 sekä Tyrvään Sanomat 29.6.2005 ja 10.8.2005).

Kohtaamisia julkisuudessa: osallistumisen muuttuvat paikat

Poliittisen keskustelun julkisuutta pidetään yksituumaisesti demokraattisten järjestelmien toimivuuden ja jatkuvuuden kannalta välttämättömänä. Massamedialla on ollut jo pitemmän aikaa vakiintunut asema julkisuuden instituutiona, jonka toivotaan välittävän koko kansalle poliittisesti merkityksellisiä asioita. Joukkotiedotusvälineille on näin ollen sälytetty merkittäviä yhteiskunnallisia tehtäviä, kuten kansalaisten sivistäminen, julkisen mielipiteen tuottaminen, kansalaisten ja vallanpitäjien

vuorovaikutuksen ylläpitäminen sekä poliittisen hallinnon toimien valvonta. On myös paljon odotuksia, että näitä tehtäviä voitaisiin hoitaa tehokkaammin ja kansalaislähtöisemmin internetin avulla (Dahlberg 2001).

Vielä 1980-luvulla lehdet sekä radio- ja tv-kanavat ylläpitivät oligopoliien kaltaisesti kansallisen julkisuuden areenoita, joiden puitteissa omaehtoisen kansalaisviestinnän toimintamuodot olivat varsin rajoittuneet (ks. esim. Nieminen 2001). Seuraavalla vuosikymmenellä kiihtynyt globalisaatio, kaupallisen media-alan nopea kasvu ja digitaalisen viestinnän yleistyminen vaikuttivat siihen, että kansalaisten kokemana mediamaisema murroksenomaisesti laajeni ja sai uusia muotoja. (Keane 2000, Kellner 2000, Nieminen 2004)

Nykyisin ihmiset viettävät yhä enemmän aikaa erilaisten tiedotusvälineiden äärellä ja tuottavat myös itse mediasisältöjä vuorovaikutteisten viestintävälineiden, kuten internetin, matkapuhelinten ja digitaalisten kameroiden avulla. Poliittisesti on merkittävää, että verkottuneessa toimintaympäristössä toimijat voivat ensi kädessä päättää viestin välittämiseen liittyvistä keskeisistä seikoista, kuten siitä mitä, miten ja kelle viestitään. Suhteessa perinteisten joukkotiedotusvälineiden viestintägenreihin tämänkaltaista valinnanvapautta voitaneen pitää vallankumouksellisenä. (Gillmor 2004.)

Poliittiset julkisuustilat eivät ole enää pelkästään kansalaisen ja hallinnon välisen suhteen välittämistä, vaan niistä on tullut myös politiikan tekemisen väline, kanava ja resurssi. Tämä tulee kenties parhaiten ilmi tarkastelemalla juuri edellä mainittua refleksiivistä politiikkaa. Tämän omaehtoisen osallistumisen, toiminnan ja vaikuttamisen keskeisin muoto ja kanava on julkisuus, jonka avulla kansalaiset voivat saattaa yleisempään tietoisuuteen itselleen läheisiä asioita. Julkisuus ja sen hyödyntäminen mahdollistavat myös individualistisen kollektiivisen toiminnan, jossa yksittäisen ihmisen tekemät valinnat saavat aikaan kauaskantoisempia vaikutuksia. Muiden tehdessä samankaltaisia yksittäisiä valintoja omaehtoisen harkintansa pohjalta syntyy kollektiivista toimintaa, joka ei ole suunniteltua tai perinteisessä mielessä organisoitua. Individualistinen kollektiivinen toiminta voi nousta esille julkisuutta hyödyntäen, joko siten, että yksilö suuntaa toimintaansa julkisuustiloihin tai saa asialleen näkyvyyttä ja tunnettuutta. Näin se saattaa vaikuttaa myös toisten samansuuntaisiin valintoihin. (ks. Micheletti 2003.)

Poliittisen julkisuuden perinpohjainen murros niin rakenteen kuin sille asetettujen tehtävienkin osalta edellyttää tarkempaa analyysia myös siitä, mitä poliittisella julkisuudella nykyisessä tietoverkottuneessa maailmassa voidaan tarkoittaa. Jürgen Habermas teoretisoi vaikutusvaltaisissa varhaistutkimuksissaan ”Julkisuuden rakennemuutos” porvarillisen julkisuuden ideaalin, joka muodostuu kaikille avoimista sosiaalisista tiloista, joissa kansalaiset voivat keskustella pakottamatta yhteistä julkisista asioista sekä kamppailla mielivaltaisia ja epäoikeudenmukaisia vallankäytön toimintamuotoja vastaan. Habermasin mukaan autonominen julkisuus tuottaa kriittistä pohdintaa, joka rationaalisen ”itseymmärryksen” eli paremman argumentin voiman ansiosta kykenee määrittelemään asiakohdaisen ja konsensuaalisen yleisen edun. (Habermas 1989.)

Vaikka Habermasin varhaisteoksen idealisoivaa tulkintaa on kritisoitu erityisen paljon siitä, että se ei käsittele millään tavalla vaihtoehtoisia julkisen elämän toimintatapoja ja -malleja, hänen ideaalinsa poliittisen *julkisuuden* käsitteen sisällöstä on säilynyt tutkimusta ohjaavana yleisenä tulkintana (Dahlgren 2005, 148). Poliitiikan tutkija John Keanen tutkimuksista voidaan löytää oivaa tarkennusta julkisuuden käsitteeseen ja julkisuustilojen muutokseen. Keanen mukaan modernin ajan käsitystä poliittisesta julkisuudesta ovat keskeisesti ohjanneet termien *julkinen* (public), *julkinen mielipide* (public opinion) ja *yleinen etu* (public good, public virtue) rantautuminen osaksi käytännöllistä poliittista kielikäyttöä (Keane 2001, 70). Tämä diskursiivinen muutos tapahtui 1600-luvulla Englannin vallankumouksen myötä, jolloin kyseisiä termejä ryhdyttiin käyttämään despotismin (mielivaltaisten monarkkien ja oikeuslaitosten), ja politisoituvan kansalaisyhteiskunnan välisessä kädenväännössä sanan- ja painovapauden puolesta. (Keane 1991).

Keanen tulkinta poikkeaa habermasilaisesta käsityksestä oleellisesti, sillä se ei kuvaa poliittista julkisuutta itsenäiseksi systeemiksi. Sen sijaan poliittisen julkisuuden käsite tulee liittää laajasti kattamaan kansalaisyhteiskunnasta nouseva toiminta. Keanen mukaan poliittisen julkisuuden syntymiselle keskeistä oli, että alhaaltapäin alkoi muodostua käsitys siitä, että kirjoilla, pamfleteilla, sanomalehdillä ja muunlaisella julkisen mielipiteen esittämisellä pystytään toimimaan ja vaikuttamaan poliittisesti. (Keane 1991, 23–24.) Poliittisten ”varhaisjulkisuuksien” toimijaryhmät halusivat yh-

teiskunnallisia muutoksia, jotka eivät olleet pelkästään vaatimuksia valtiokoneiston valtarakenteen muuttamiseksi vaan asiakohtaisia vaateita hyvän elämän tuottamiseksi. Ryhmät vaikuttivat kansalaisyhteiskunnasta esiin nousevan keskustelun ja julkisten mielipiteiden muodostumiseen erilaisissa julkisissa tiloissa sekä poliittisten haasteiden esittämiseen despoottisesti johdetuille valtiokoneistolle. (Keane 1991, 24–26.)

Onkin syytä kiinnittää huomiota habermasilaisen julkisuuden käsitteen ideaalityypin normatiivisiin ennako-oletuksiin, koska käsite on kyvytön teoreettisesti selittämään kansalaislähtöistä ”julkisen” politiikkaa.⁵ Institutionaalisen poliittisen järjestelmän ulkopuolella toimivat kansalaisryhmät eivät ilmaise poliittisia mielipiteitään konsensus-hakuisesti (ks. esim. Kellner 2000, Pietilä 2002). Ryhmien toiminnan motivoijana on subjektiivinen poliittisuuden kokemus. Sen syntymisen edellytyksenä on konfliktin, ts. poliittisen ongelman, kokeminen osana subjektin omaa elämäkokemusta.

Keanen poliittisen julkisuuden kehityshistoria tulkitsee kansalaislähtöisen julkisuuden politiikan kumpuavan kansalaisyhteiskunnan itseorganisoituvasta poliittisesta toiminnasta. Sen sijaan, että poliittinen julkisuus käsitettäisiin ainoastaan perinteisen massamedian puitteistamaksi yhtenäiseksi tietoisuudeksi, on teoreettisesti rakentavampaa pyrkiä tavoittamaan julkisuuksien monimuotoisuus ja vaihtoehdotiset ilmenemistavat. Tällä tavoin pystytään käsitteellistämään poliittiset julkisuudet informaatiota, kannanottoja, ongelmanmäärittelyjä ja kamppailuja välittäviksi tiloiksi, joita myös poliittiset kansalaisryhmät kykenevät hyödyntämään ja muodostamaan omaehtoisesti. (ks. Keane 2000, Kellner 2000.)

Lisäksi on huomattava, että myöhäismodernin toimintaympäristön realiteetit ovat vaikuttaneet siihen, että visiot yhtenäisestä poliittisesta julkisuudesta ovat ylipäänsä käyneet vanhentuneiksi. Ensinnäkin yksilöllistymisen ja globalisaation seurauksena esiin ovat nousseet mitä erilaisimmat poliittiset intressit, erilliskulttuurit ja toimijat, mikä vuoksi poliittisen kommunikaation kohderyhmät ovat entisestään epäyhtenäistyneet. Toiseksi nykyisen verkkoviestinnän myötä julkiset tilat, joissa poliittiset toimijat etsivät vaikutusmahdollis-

uuksia ja valta-asetelmia, voivat olla huomattavan erikokoisia, eriytyneitä tai päällekkäisiä ja toisiinsa linkittyneitä. Kolmanneksi on syytä todeta, että verkkojulkisuuksien monimuotoisuus ei ainoastaan laajenna, vaan myös hajaannuttaa julkisuustiloja, minkä seurauksena kansallisvaltio poliittisen viestinnän territoriona on käytännössä menettänyt merkityksensä. (Dahlgren 2005, 148–152, Bennett 2003, 17–18.)

John Keane on havainnollistanut näitä nykyisen julkisen elämän pluralistisia kommunikaatiomuotoja, joiden seurauksena julkisen ja yksityisen välinen rajamaasto on entisestään hämärtynyt ja asiakohtaisille politisoinneille on ilmaantunut pelitilaa. (Keane 2000, 76–77, 84–87.) Keane jaottelee julkisuuden kolmeen periaatteessa toisensa läpäisevään kategoriaan, mikro-, meso- ja makro-julkisuuteen. Näistä mikro-julkisuus, viittaa tilanteisiin, joissa ihmiset keskustelevat keskenään tai pienessä piirissä mieltä polttavista kysymyksistä. Mikro-julkisuus on kansalaisyhteiskunnan eri ryhmittymien ja myös yksittäisten kansalaisten välille tuotettu julkisuuden tila, jossa erilaisia käsityksiä asetetaan vastakkain ja olemassa olevia tulkintoja haastetaan tuomalla peliin uusia näkökulmia. Meso-julkisuus vuorostaan vastaa Keanen hahmottelemassa mallissa perinteistä kansallisella tasolla toimivaa massamediaa. Se tavoittaa suuren joukon nopeasti, mutta asialistaa ei muotoilla kansalaisten välisessä kommunikaatiossa. Meso-julkisuuden tieto on suodatettua ja toimitettua. Makro-julkisuuden käsite puolestaan viittaa globalisoituneeseen julkisuuteen, jonka kentällä merkittävimmät toimijat ovat ylikansallisia viestintäalan suuryrityksiä (Keane 200, 78–80, Häyhtiö & Rinne 2007a.) Tietoteknologian avulla rajankäynti mainittujen julkisuustilojen välillä on ylitettävissä napin painalluksella, ja esimerkiksi mikro-julkisuuden keskustelut saattavat lumipalloefektin vaikutuksesta päätyä makro-julkisuuteen. Tätä internetin ominaisuutta on hyödynnetty monissa politisoiduissa kiistoissa. Tunnettuja esimerkkejä ovat mm. Zapatista-liikkeen (ks. *Zapatistas Discussion Group* [www-dokumentti]) paikallisen kamppailun nostaminen nettivestarinan symboliksi sekä Jonah Perettin (”My Nike Media Adventure” [www-dokumentti]) julkaisema sähköpostiviestien vaihto *Nike*-urheiluvälinevalmistajan kanssa, jossa yksittäinen kuluttaja globaalin julkisuuden avulla asettaa monikansallisen yhtiön kiusalliseen asemaan ja poliittisen kritiikin kohteeksi.

⁵ Ks. kuitenkin tulkinnat Habermasin ajattelun muuttamisesta hänen myöhäistuotannossaan (Kellner 2000, Rättilä 2000).

De-medialisaatio ja itsetuotettu julkisuus politiikan paikkana

Yksilöllistyneessä ja maapalloistuneessa arkikulttuurissa yksilöt joutuvat jatkuvasti itse arvioimaan, tuottamaan, sovittamaan ja suunnittelemaan oman elämänsä kulkua, sitoumuksia ja verkostoja. Yksilöllistyneiden yksilöiden identiteetit rakentuvat monimutkaisessa diskursiivisessa vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksesta tulee poliittista yksilöiden kohdatessa riskejä, konflikteja, epävarmuuksia ja epäoikeudenmukaisuutta. (Beck 1995, 27–29, 31.) Refleksiivinen politiikka nousee esille, kun yksilöt asia- ja tilannekohtaisesti pyrkivät kantamaan vastuuta näistä arkitodellisuuden ongelmista (Micheletti 2003, 33). Refleksiivinen politiikka ei näin ollen tarkoita ainoastaan uusien poliittisten kysymysten nousemista agendalle vaan kyse on myös henkilökohtaisten valintojen tee-se-itse -politiikasta (Hellsten & Martikainen 2001, 87), joka tavoittelee post-materialistisia elämänarvoja kuten vapautta toteuttaa omaa itseään ja vaikuttaa itse oman elämänsä kulkuun sekä tavoitella omaa elämänonnea. Julkisista poliittisista aktiviteeteistä tulee siten enemmän kuin vain keino jonkin päämäärän saavuttamiseksi. Siitä tulee itsessään ekspressiivistä toimintaa, jonka avulla voidaan julkisuudessa osoittaa sitoutumista, kuulumista tai henkilökohtaisia arvovalintoja (Dahlgren 2005, 155, Rinne 2004, 84, Häyhtiö & Rinne 2007a, 2007b.)

Nykyinen tietotekniikan levinneisyys ja käytön helppous antavat tehokkaita työkaluja refleksiivisen politiikan toteuttamiseen. Perinteinen massajulkisuus voidaan helposti korvata itsetuotetulla, ruohonjuuritason julkisuudella. Teknologiaa hyödyntämällä aktiiviset toimijat voivat tuoda näkemyksiään julki haluamallaan tavalla. Kansalaiset voivat itse koettaa muokata julkisuudessa vellovaa agendaa osallistumalla siihen internetin välityksellä. Internetin tehokkuus viestimenä perustuu sen kykyyn mahdollistaa *horisontaalista viestintää* kansalaisten ja kansalaisryhmittymien kesken nopeasti, vaivattomasti ja edullisesti (Dahlgren 2005, 155). Silti mikä tahansa nettiin päätyneet kannanotot tai mielipide ei sinänsä automaattisesti ole refleksiivisen politiikan harjoittamista. Olennaista refleksiivisen politiikan muotojen määrittelyssä on, että sen on oltava tarkoituksellisesti tuotettua ja sillä on pyrkimys vaikuttaa vallitseviin asiantiloihin. Verkkoa käytetään erityisesti mobilisaation koordinoimiseen ja koalitioiden muodostamiseen

(Lappalainen 2005, 80). Lisäksi internetin myötä julkisuuden ja yksityisen sfääri on monella tavalla hämärtynyt. Internetin mieltäminen julkisena tilana voi olla hämmentävää, koska sitä käytetään tavallisesti kotoa, työpaikalta tai koulusta käsin. Julkisuustila on näin ollen samanaikaisesti sekä yksityinen että kaikkien nähtävillä.

De-medialisaatioissa kyseessä voi periaatteessa olla kenen tahansa interventio julkisuuteen millä tahansa asialla ratsastaen. (Walch 1999.) Tee-se-itse -journalismi muuttaa median valta- ja tasapainosuhteita, sillä keskustelun avaukset ja aiheet ovat ainakin osittain karanneet perinteisen massamedian käsistä. Esimerkiksi kansalaisten mielipiteenvaihtoa verkossa on mahdotonta kontrolloida (Lappalainen 2004, 81). Viestinnästä on tietokoneiden mahdollistaman teknologian myötä tullut myös entistä kaksisuuntaisempaa. Joukkoviestimet pyrkivät haarukoimaan ja referoimaan kiinnostavia verkkokeskusteluja tai -liikehdintöjä myös omassa uutisoinnissaan. Mikro-julkisuuksien tuulien haistelusta on tullut osa mediatodellisuutta ja mediakritiikkiä. Useassa lehdessä referoidaan kiinnostavina pidettyjen ihmisten blogeja ja ovatpa toimittajtkin intoutuneet pitämään omia blogejaan ikään kuin vaihtoehtoista julkisuutta tarjoillen.

Tee-se-itse -politikointi on muuttanut käsitystä siitä, miten ja missä politiikkaa voidaan tehdä. Samalla se on sirpaloanut ja tehnyt merkityksettömiksi vanhalle poliitikalle tyypilliset dikotomiat vasemmiston ja oikeiston ja julkisen ja yksityisen välillä (Hellsten & Martikainen 2001, 87–89). Yksilöiden subjektiiviset arvioinnit ovat refleksiivisen politiikan ilmiökentän edellytys, minkä vuoksi yksilöpohjaisista arvoista, asenteista, valinnoista ja elämäntyyleistä on tullut poliittisesti entistä merkittävämpiä. Yksilöllistyneessä toimintaympäristössä oikeudesta määrittää oma elämisen tyyli, maailmankuva ja olla oma autenttinen itsensä on tullut poliittisia tavoitteita. Tämän vuoksi *henkilökohtainen on poliittista* edelleen yleisesti, mutta *politiikka on henkilökohtaista* erityisesti. Toisin sanoen poliittiseksi koetut asiat kietoutuvat henkilökohtaiseen autonomisen ja autenttisen identiteetin rakennukseen. Oman elämän hallintaprojekti nousee poliittiseksi projektiksi viimeistään silloin, kun sillä alkaa olla yhteiskunnallisesti laajempaa merkitystä. (Häyhtiö & Rinne 2007a, 2007b.)

Internetin ansiosta kuka tahansa voi murtautua julkisuuden eri tasoille, mikäli ajettavalla asialla on nostetta ja kannatusta myös muiden mielestä.

Kaiken kukkuraksi internet voi interaktiivisena mediana korvata oligopolisoituneen mediakentän tai vähintään esittää haasteen entistä keskittyneemmälle mediavallalle tarjoamalla vaihtoehtoista tietoa maailman tapahtumista (Lappalainen 2004, 82–83). Kanava virallisen totuuden haastamiseen on kaikkien ulottuvilla. Samoin on mahdollistunut aivan uudentyyppinen kansalaisvalvonta, jonka voima perustuu nimenomaan tehokkaaseen julkisuustasojen läpäisemiseen. Tällaista netin ”pikkuveli-valvoo -potentiaalia” on vasta aivan hiljan alettu hyödyntää.

Esimerkkinä voidaan mainita vaalikampanjojen yhteydessä kansalaisten nettiin laittamat videot, joissa kuvataan poliitikkojen harkitsemattomia lausuntoja vaalitulaisuuksissa. USA:n vuoden 2006 kongressivaaleissa Virginiassa ehdolla ollut senaattori George Allen intoutui vaalitulaisuudessaan käyttämään rasistisia ilmauksia paikalla olleesta intialaistaustaisesta opiskelijasta. Allenin onnettomuudeksi tapaus päättyi videoituna internetin YouTube-sivustolle ja sieltä televisioon ja lehtien sivuille (*George Allen introduces "Macaca"*, YouTube [www-dokumentti]). Senaattorin jälkikäteiset selittelyt soutivat farssin ja äänestäjien arviointikyvyn aliarvioimisen ristiaallokossa. Vahinko oli tapahtunut ja Alleniin kohdistui ennennäkemätön yksittäisten ihmisten ja kansalaisjärjestöjen vastakampanjointi. (ks. esim. Virginia United States Senate election, 2006 Wikipedia [www-dokumentti].) Allenin kielenkäyttö opiskelijaa kohtaan oli ratkaisevasti heikentämässä hänen mahdollisuuksiaan uusia paikkansa senaatissa. (*New York Times* 18.9.2006 [www-dokumentti]).

Suomalainen esimerkki kansalaisten valvonnasta on niin ikään YouTube -sivustolla levinnyt ja sittemmin poliisitutkintaan johtanut videotallenne kiinnitettyä pahoinpitelevistä vartijoista (Häyhtiö & Rinne 2007d). Samoin kevään 2007 eduskuntavaaleissa Vaasan vaalipiirissä Kansallisen Kokoomuksen ehdokkaan kansanedustaja Petri Salon rasistiset kommentit somaleista tallentuivat kansalaisvalvojan kännykkäkameraan. Luonnollisesti Salon kommentit löysivät tiensä myös YouTube-sivustolle, jossa videosta tuli yksi katselluimmista suomalaisista ”vaalivideoista” SAK:n suurta kohua herättäneiden mainosten ohella (YouTube: Kokoomuksen Petri Salo somaleista [www-dokumentti]). Salo tietenkin lehtihaastatteluissa kielsi olevansa rasisti, vaikka salakuvaajan kuvatessa oli sattunut tokaisemaan, että somalit ovat huumeidenkäyttäjää

ja työtä vieroksuvia. Tallenteen sisältö uutisoitiin 5. maaliskuuta ruotsinkielisessä Radio Vegassa ja TV-Nyttissä, minkä jälkeen suurin osa valtakunnan joukkotiedotusvälineistä kertoi asiasta seuraavien päivien aikana. Vaasan vaalipiirin pää-äänenkannattajissa salanauhoitus oli 7. maaliskuuta *Pohjalaisen* etusivun pääuutinen ja *Ilkassa* samana päivänä asiaa kommentoitiin kattavasti pääkirjoituksessa. (ks. esim. Pohjalainen 7.3.2007; Ilkka 7.3.2007.) Petri Salon YouTube-videota ladattiin katsottavaksi lähes 39 000 kertaa vaaliuurnien sulkeutumiseen mennessä. Vaikka edellisten vaalien äänisankari onnistuikin uusimaan edustajapaikkansa, hän menetti lähes 3000 ääntä edellisten vaalien tulokseen verrattuna. Nettisivujensa blogin ja vaalivalvoajaisten lehtihaastatteluiden perusteella Salo oli erittäin epävarma kohun vaikutuksesta hänen henkilökohtaiseen äänimäärään (Petrin blogi – kaikki jutut [www-dokumentti], Pohjalainen 19.3.2007, Ilkka 19.3.2007). Salon mukaan ”somalikohu” vaikutti myös siihen, ettei hän kykene tavoittelemaan uuden hallituksen ministerinsalkkua (Ilkka 19.3.2007).⁶

Uudenlaisesta kansalaisvalvonnasta kertovat tapaukset osoittavat, kuinka tietokonevälitteisessä kommunikaatiossa käyttäjä on itsekin aktiivinen toimija ja tämä avaa periaatteessa rajattoman bittivaruuden sekä journalismille että politiikoinnille.

Lopuksi

Olemme artikkelissamme analysoineet poliittisen toimintaympäristön monimutkaistumista ja monimuotoistumista. Tässä tilanteessa julkisen vallan tarjoamien osallistumiskanavien rinnalle kehittyvä fragmentoitunut multi-spatiaalinen verkosto, jossa kansalaiset toimivat omine aloitteineen ja vaikuttamiseen. Puolueiden ja eräiden tutkijoiden muutosvastarintaiset kommentit, joiden mukaan internet ei ole aiheuttanut poliittista vallankumousta, kenties pitävät paikkansa, mikäli pitäydytään ”vanhan

⁶ Salon vaalimenestyksen perusteella voidaan myös esittää hypoteesi tutkimuskysymykseen, miksi radikaalioikeistolaiset puolueet eivät Suomessa menesty (vrt. Kestilä 2005). Näyttää nimittäin vahvasti siltä, että etnisiin kansanryhmiin kohdistuvat ennakkoluulot, stereotyyppiset mielipiteet ja muukalaisvihamielisyys kanavoituvat perinteisten puolueiden kautta, joiden riveissä yksittäiset ehdokkaat vaalikentillä keräävät kannatusta. Kohun seurauksena Salo mm. tokaisi, että ”[o]n se kyllä aivan merkillistä, jos ei enää tohdi jutustella äänestäjien kanssa” (Pohjalainen 7.3.2007).

politiikan” kulttuurissa, jossa politiikka määritellään suppean politiikkakäsityksen mukaan ja viestintä suuntautuu ylhäältä alaspäin. ”Vanhan” politiikan palautteenanto tapahtuu ainoastaan vaaleissa. Kaksisuuntaista viestintää ei näissä spekulatioissa pidetä merkittävänä.

Artikkelissa kuitenkin tuomme ilmi, että itse asiassa myös osallistavan hallintokulttuurin hankkeet osoittavat, että edustuksellinen hallinto pyrkii kansalaisten kanssa entistä syvempään yhteistyöhön eli diskursiiviseen dialogiin. Kansalaisia haluttaisiin kuunnella myös vaalien välisinä aikoina. Tämä osaltaan avaa tiloja kansalaisten refleksiiviselle politikoinnille, mikä tosin toteutuu kovin huonosti julkisen hallinnon ylläpitämällä keskuste-

lukanavilla. Omaaloitteisempaa ja yllättävämpää politiikkaa esiintyy kansalaislähtöisessä asiakohtaisessa osallistumisessa ja vaikuttamisessa. Vaikuttaa vahvasti siltä, että omaehtoinen refleksiivinen politiikka on haastamassa vaaliosallistumiseen perustuvaa poliittisen osallistumisen kulttuuria. Puhet kansalaisten poliittisesta passiivisuudesta ja apatiasta ovat ennenaikaisia ja kertovat enemmän puhujiensa politiikkakäsitysten rajoittuneisuudesta kuin politiikan kuolemasta. Artikkelissa tarkastellut osallistavan ja refleksiivisen poliittisen osallistumisen muodot, keinot, tavat sekä niitä valaisevat esimerkkitapaukset tolkullistavat keskustelua, jota Suomessa ja muualla maailmassa on touhukkaasti käyty kansalaisten poliittisesta passivoitumisesta.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Albrecht, Steffen (2006): Whose Voice is Heard in Online Deliberation? A study of participation and representation in political debates on the Internet. *Information, Communication & Society* Vol. 9, No 1, February, 62–82.
- Apter, David A.(1963) ”Introduction” teoksessa Eckstein, Harry & Apter, David A. (toim.) *Comparative Politics*. London, The Free Press, New York, Collier-MacMillan Limited.
- Arnstein, S.R. (1971): A ladder of participation in the USA. *Journal of the Royal Town Planning Institute*, 176–182.
- Beck, Ulrich (1994): ”Reinvention of Politics” in Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash (toim.), *Reflexive modernization: politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Stanford University Press.
- Bennett, Lance W. (2003), New Media Power: The Internet and Global Activism. Teoksessa Couldry, Nick & Curran, James (toim.), *Contesting Media Power – Alternative Media in a Networked World*. Maryland, USA: Rowman & Littlefield Publishers. 17–38.
- Blaug, Ricardo (2002): Engineering Democracy. *Political Studies* 50:1, 102–116.
- Byrne, Paul (1997): *Social Movements in Britain*. Routledge, London and New York.
- Crossley, Nick (2002) *Making Sense of Social Movements*. Open University Press, Buckingham.
- Dahlberg, Lincoln (2001): Democracy via cyberspace. Mapping the rhetorics of three prominent camps. *New Media and Society*, Vol. 3(2): 157–177.
- Dahlgren, Peter (2005): The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and deliberation. *Political Communication* 22:147–162.
- della Porta, Donatella (2005): Multiple Belongings, Tolerant Identities, and the Construction of ”Another Politics”: Between the European Social Forum and Local Social Fora. Teoksessa della Porta, Donatella & Tarrow, Sidney (toim.) *Transnational Protest and Global Activism*. Rowman and Littlefield, New York, 175–202.
- della Porta, Donatella & Mosca, Lorenzo (2005): Globalnet for Global Movements? A Network of Networks for a Movement of Movements. *Journal of Public Politics* 25/165–190.
- Diani, Mario & Eyerman, Ron (1992): ”The Studying Collective Action: Introductory Remarks” teoksessa Diani, M. & Eyerman, R. (toim.) *Studying Collective Action*. London, Newbury Park, New Delhi: SAGE Publications.
- Froomkin, Michael, A. (2004): Technologies for Democracy. Teoksessa *Democracy Online. The Prospects for Political Renewal Through the Internet*, Peter m. Shane (toim.). Routledge, New York and London, 3–20.
- Glasius, Marlies & Kaldor, Mary & Anheier, Helmut (2006): Introduction. Teoksessa Glasius, M. & Kaldor, M. & Anheier, H. *Global Civil Society 2005/06*. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1–34.
- Habermas, Jürgen (1990): Discourse Ethics: Notes on a Program of Philosophical Justification. Teoksessa Benhabib, Seyla & Dallmayr, Fred (toim.) *The Communicative Ethics Controversy*. (MIT Press, Cambridge, Massachusetts
- Habermas, Jürgen (1989): *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Translated by Thomas Burger. MIT: Polity Press.
- Habermas, Jürgen (1981): *Theorie des Kommunikativen Handelns I ja II*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Heller, Agnes & Ferenc Fehér (1988): *The postmodern Political condition*. Cambridge, Polity Press with Basil Blackwell.
- Herne, Kaisa & Setälä, Maija (2005): Deliberatiivisen demokration ihanteet ja kokeilut. *Politiikka* 47:3 175–188.
- Häikiö, Liisa (2005): *Osallistumisen rajat. Valta-analyysi kestävän kehityksen suunnittelusta Tampereella*. Tampere University Press, Tampere.
- Häyhtiö, Tapio (2004): Tietoyhteiskunta identiteettiprojek-

- tina – demokraattinen kansalaisuus verkossa. *Politiikka* 46:4.
- Häyhtiö, Tapio & Keskinen, Auli (2005): Preconditions of democratic e-governance – A critical approach. Teoksessa Kasvio, Antti & Anttiroiko, Ari-Veikko (toim.) e-City. *Analysing Efforts to Generate Local Dynamism in the City of Tampere*. Tampere: Tampere University Press. 409–448.
- Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007a): "Do you Wanna be Heard?", *Journal of Public deliberation (tulossa)*.
- Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007b): Poliittisen osallistumisen uudet tuulet: tietokonevälitteiset julkisuudet politiikan paikkoina. Artikkelikäsi kirjoitus. Referee-prosessissa.
- Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007c): Hard Rock politiikka! *Tiedotustutkimus* 1/2007.
- Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007d), Internetistä potkua kampanjointiin, Vieraskynä. *Helsingin Sanomat* 6.2. 2007.
- Inglehart, Ronald (1997): *Modernization and Post-modernization*: Cultural and economic, and political change in 43 societies. Princeton University Press, Princeton, New Jersey:
- Jung, Hwa Yol (1979): *The Crisis of Political Understanding*. Pittsburgh: Duquesne University Press.
- Kaldor, Mary (2006[2003]), Globaali kansalaisyhteiskunta – Vastaus sodan ongelmaan. Suomentanut Marja Lyytinen. Keuruu: Like.
- Kantola, Anu (2002): *Markkinakuri ja managerivalta: Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä*. Helsinki: Loki-kirjat
- Keane, John (1991): *The Media and Democracy*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Keane, John (2000): Structural Transformations of the Public Sphere. Teoksessa Hacker, Kenneth L. & Dijk, Jan van (toim.), *Digital Democracy. Issues of theory and practice*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications. 70–89.
- Kellner, Douglas (2000): Habermas, the Public Sphere and Democracy: A Critical Intervention. Teoksessa Hahn, Lewis (toim.) *Perspectives on Habermas*. Chicago & La Salle, Illinois: Open Court Publishing Company. 259–288.
- Kestilä, Elina (2005), Onko Suomen puoluekentässä tilaa radikaalioikeistolle? *Yhteiskuntapolitiikka* 70:4. 357–374.
- Lappalainen, Pertti (2005): *Verkolla valtaa. Internet ja poliittisen kansalaistoiminnan näkömät*. SoPhi 98. Minerva Kustannus Oy: Jyväskylä.
- Lappalainen, Pertti (2000): "Rakenteista fragmentteihin, tiedosta toimintaan – suomalaisen kansalaisaktiivismin tyylien ja niiden kontekstin muutoksista. *Politiikka* 42:2, 249–264.
- Lappalainen, Pertti (toim.) (1999): Tyylikästä kansalaisaktiivisimä. *Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitoks, julkaisuja* 11/1999.
- Leino, Helena (2006): Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. Tutkimus Tampereen Vuoreksesta. *Acta Universitatis Tamperensis* 1134. Tampere university Press, Tampere.
- Lundbom Pia & Rinne Jarmo (2003): Identiteetti ja poliittisuus radikaaliliikkeessä. Teoksessa Piritta Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkö (toim.). *Liike-Elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhanen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi
- Micheletti, Michele, (2003) *Political virtue and Shopping: Individuals, Consumerism, and Collective Action*. Palgrave Macmillan, New York.
- Majava, Jere Juhana (2006): *Suomalaisten weblogien verkosto keskustelevana julkisuutena*. Sosiologian pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Luettavissa: http://www.valt.helsinki.fi/blogs/jimajava/weblogit_julkisuutena.pdf.
- Manin, Bernard (1997): *The principles of representative government*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Niemenmaa, Vivi (2005): Helsingin Paikallisagenda. Tarina osallistumisesta ja suunnittelun subjektiivisuudesta. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 31* Espoo.
- Nieminen, Hannu (2004): Kansalaisvaikuttaminen media-yhteiskunnassa – puheenvuoro tutkimuksen tarpeista. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta*. Oikeusministeriön julkaisu 10/2004. 118–124.
- Nieminen, Hannu (2001), Suomalainen viestintämaisema ja eettinen pluralismi. Teoksessa Nieminen, Hannu & Sihvonen, Jukka (toim.), *Mediatutkimus – näkökulmia ja kartoituksia*. Turun yliopisto: Taiteiden tutkimuksen laitoksen julkaisuja, Sarja A, no 47. 67–100.
- Paakkunainen, Kari & Myllyniemi, Sami (2007): Tihentyvää sukupolvipolitiikka ja aktiivisuuden kasautuminen. Teoksessa Paakkunainen, K. & Hoikkala, T. *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja* 72. *Nuorisosaasian neuvottelukunta, julkaisuja* 36, 8–81.
- Palonen, Kari (2003) Four times of politics: Policy, Polity, Politicking and Politicisation. *Alternatives: Global, Local, Political*, Mar/May 2003, Vol. 28 Issue/171–186.
- Peltola, Marja (2007): Konventioita ja vaihtoehtoja – nuoret muuttuvan yhteiskunnan poliittisina toimijoina. Teoksessa Paakkunainen, K. & Hoikkala, T. *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja* 72. *Nuorisosaasian neuvottelukunta, julkaisuja* 36, 82–102.
- Pietilä, Veikko. (2002). Verkkokeskusteluareenat – deliberaatiivista julkisuuttako? *Politiikka* 44:4, 343–354.
- Pulkkinen, Tuija (1996): *The Postmodern and Political agency*. Hakapaino, Helsinki.
- Rinne, Jarmo 2004: "Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden muuttuva toimintaympäristö". *Futura* 2/2004.
- Rinne, Jarmo (1999): Ympäristövallankumouksellista ja eläinten oikeuksien politiikkaa. teoksessa Pertti Lappalainen (toim.) *Tyylikästä kansalaisaktiivisimä. Tampereen yliopiston Poliittikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja* 11/1999.
- Rättilä, Tiina (2000): Deliberative democracy as public use of reason: what public? whose reason? Teoksessa Saward, Michael (toim.): *Democratic Innovation: deliberation, representation, and association*. London: Routledge.
- Rättilä, Tiina (2001): Kansalaistuva politiikka? Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena. *Politiikka* 43:3, 190–207

- Rättilä, Tiina (2004): Osallistua vai ei? Poliittisen osallistumisen lähtökohtia monimutkaistuvassa demokratiassa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* (2004), 4, 308–322
- Salmikangas, Anna-Katriina (2004): Nakertamisesta hanke-toimintaa. Tapaustutkimus Nakertaja-Hetteenmäen asuinalueen kehittämistoiminnasta ja liikunnan osuudesta yhteissuunnittelussa. *Studies in Sport Physical Education and Health* 95. Akateeminen väitöskirja luettavissa: <http://selene.lib.jyu.fi:8080/vaitos/studies/studsport/9513917762.pdf>
- Siisiäinen, Martti (2004): Kansalais- ja järjestötoiminta. Teoksessa Borg Sami (toim.) *Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta*. Oikeusministeriön julkaisu 10/2004. 112–117.
- Siisiäinen, Martti (2003): Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa. Teoksessa Piritta, Juppi & Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkö (toim.). *Liike-Elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteissa*. Jyväskylä: SoPhi
- von Beyme, Klaus (1995): Biopolitical Ideologies and Their Impact on the New Social Movements. Teoksessa Heller, A. & Puntsher Riekmann S. (toim.), *Biopolitics. The Politics of the Body, Race and Nature*. Avebury, Aldershot, England.
- Walch, Jim (1999): *In the Net. An Internet guide for Activists*. Zed Books, London & New York,
- Witschge, Tamara (2004): Online Deliberation: Possibilities of the Internet for Deliberative Democracy. Teoksessa *Democracy Online. The Prospects for Political Renewal Through the Internet*, Peter m. Shane (toim.). Routledge, New York and London, 109–122.
- Petrin blogi – kaikki jutut. http://www.petrisalo.net/blogi_kaikki.html. Luettu 21.3.2007
- Saukkonen, Pasi (2005): Suomen poliittisen järjestelmän verkko-oppikirja. Päivitetty 17.8.2005. <http://www.valt.helsinki.fi/vol/spj/>
- Sinin äänesi Euroopassa. http://ec.europa.eu/yourvoice/index_fi.htm. Luettu 8.3.2007.
- Tampereen kaupungin keskustelupalsta*. <http://palvelut.tampere.fi/osallistu/keskustelu/>. Luettu 5.3.2007
- Tilastokeskus (2007): *Eduskuntavaalit 2007 – ehdokkaiden ja valittujen taustat*. Päivitetty 19.3.2007. Luettu 27.3.2007. http://www.stat.fi/til/evaa/2007/evaa_2007_03-19_kat_001.html
- VALMA-valmistelufoorumi, *Tampereen kaupunki*. Luettu 5.3.2007. <http://www.tampere.fi/valma/index.html>
- Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittymisestä. [http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/C93962CC359D6F51C2256B91003EDEE1/\\$file/osallisuusselonteko.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/C93962CC359D6F51C2256B91003EDEE1/$file/osallisuusselonteko.pdf). Luettu 8.3.2007.
- Wikipedia: Virginia United States Senate election, 2006. http://en.wikipedia.org/wiki/Virginia_United_States_Senate_election%2C_2006#Allen.27s_macaca_controversy, Luettu 9.3.2007.
- YouTube: George Allen introduces "Macaca". <http://www.youtube.com/watch?v=r90z0PMnKwI&mode=related&search=>, Luettu 12.3.2007.
- YouTube: Kokoomuksen Petri Salo somaleista. <http://www.youtube.com/watch?v=vzkGDrKD8js>, Luettu 18.3.2007.
- Zapatistas Discussion Group*. <http://www.zapatistas.org/>, Luettu 7.3.2007.

www-dokumentit:

- Gillmor, Dan (2004), *We the Media. Grassroots Journalism by the People, for the People*. Sebastopol, USA: O'Reilly Media. Open Catalog. Luettu 2.3.2007. <http://www.oreilly.com/catalog/wemedia/copyright.html>
- Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma. <http://www.om.fi/20440.htm>. Luettu 8.3.2007.
- Lapset ja nuoret keskustelun ytimessä, 14.02–2.3.2007. <http://www.otakantaa.fi/kaikki.cfm?active=3>. Luettu 5.3.2005
- Otakantaa.fi: Valtionhallinnon keskustelufoorumi. Luettu 5.3.2007. <http://www.otakantaa.fi/index.cfm>
- Peretti, Jonah, "My Nike Media Adventure", <http://www.thenation.com/doc/20010409/peretti>. Luettu 6.3.2007.

Sanomalehdet:

- Ilkka 19.3.2007. "Porvarihallitus on pläkkiselvä juttu"
- Ilkka 7.3.2007. Salolta lipsahti taas. Pääkirjoitus.
- New York Times 18.9. The 2006 Elections: the SENATE; Senate Is At Stake.
- Pohjalainen 19.3.2007. Petri Salo: Tuplapetrit eduskuntaan.
- Pohjalainen 7.3.2007. Petri Salo joutui kiusalliseen salanauhoitukseen Vaasassa.
- Satakunnan Kansa 2.6.2005. Keskustelun tyyli lopetus pilaa Vammalan mainetta.
- Tyrvään Sanomat 29. 06. 2005. Valtuusto herätteli henkiin kaupungin keskustelupalsta.
- Tyrvään Sanomat 10.8.2005. Keskustelupalsta ei palaa kaupungin sivuille.